

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Анотація. У статті досліджено сучасні тенденції і проблеми впровадження пріоритетів інвестиційно-інноваційної політики природокористування, визначено напрями і заходи реалізації пріоритетів у координатах сталого розвитку економіки України.

Ключові слова: екоінвестиції, інновації, політика природокористування, сталий розвиток.

Modern trends of investment and innovation policy of nature management of the economy of Ukraine

Abstract. The article examines current trends and problems of implementation of priorities of investment and innovation policy of nature management, identifies areas and measures to implement priorities in the coordinates of sustainable development of Ukraine's economy.

Key words: eco-investments, innovations, nature management policy, sustainable development.

В умовах посилення дестабілізуючого впливу економічної діяльності суспільства на стан навколишнього природного середовища (далі – НПС), активізації загроз екологічній безпеці України виникає необхідність в реалізації виваженої інвестиційно-інноваційної політики природокористування (далі – ІПП). Науково-аналітичним підґрунтям для її розробки є оцінка стану екологічного інвестування та визначення його сучасних трендів в умовах турбулентності.

За статистичними даними, у 2019 р. величина капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища в Україні досягла 16,26 млрд. грн., що склало всього 2,61 % від загального обсягу капітальних інвестицій в економіку та 0,41 % від ВВП (табл. 1). Сукупні витрати на охорону НПС в 2019 р. досягли 43,74 млрд. грн., збільшившись порівняно з 2010 р. у 3,3 рази. За 2010-2019 рр. відбулися структурні зміни у складі сукупних витрат на охорону НПС: частка капітальних інвестицій зросла з 21 % до 37,2 %, частка поточних витрат, навпаки, зменшилася з 79 % до 62,8 % відповідно [1].

Табл. 1. Динаміка капітальних інвестицій на охорону НПС та їх частка в ВВП України*

Показники	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Капітальні інвестиції на охорону НПС, млрд. грн.	2,76	6,45	6,59	6,04	7,96	7,68	13,39	11,03	10,07	16,26
2. У до % до загальних капітальних інвестицій в економіці України, %	1,46	3,05	2,70	2,26	3,63	2,81	3,73	2,46	1,74	2,61
3. У до % ВВП	0,26	0,50	0,47	0,41	0,50	0,39	0,56	0,37	0,28	0,41

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1].

За джерелами фінансування у структурі сукупних витрат на охорону НПС домінують власні кошти підприємств і організацій, частка яких зросла з 67,9 % в 2016 р. до 79,1 % в 2019 р. Водночас частка бюджетних коштів досягає всього 2,3 %, при цьому наявна тенденція до їх скорочення (на 3,7 % порівняно з 2016 р.). Відтак, головним джерелом фінансування природоохоронних заходів в Україні залишаються власні кошти підприємств, частка бюджетних ресурсів є незначною.

У 2019 р. за структурою найбільша частка капітальних інвестицій була спрямована переважно на заходи поводження з відходами (35,4 %), охорону атмосферного повітря (26,3%), забезпечення

радіаційної безпеки (15,2 %) (табл. 2). За звітний період у структурі поточних витрат переважали витрати на очищення зворотних вод (39,6 %) та поводження з відходами (37,2 %). Аналізуючи структурні зміни екоінвестицій, можна констатувати зміну пріоритетів ІППІ у напрямі впровадження заходів поводження з відходами. Однак незважаючи на зростання обсягів екоінвестицій за даним напрямом порівняно з 2018 р. в 1,6 рази, в 2019 р. обсяги утворених відходів I-IV класів в Україні збільшилися в 1,3 рази, а частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів зменшилася з 29,7 % до 24,7 %, не досягнувши цільового значення індикатора 2020 р. (35 %) [2]. Такий стан є свідченням слабкого зворотного зв'язку між інвестиційною та природно-ресурсною складовою політики природокористування національної економіки.

Табл. 2. Структура капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища в Україні, %*

Природоохоронні заходи	Капітальні інвестиції			Поточні інвестиції		
	2010р.	2019р.	Зміни(+,-)	2010р.	2019р.	Зміни (+,-)
1. Охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	41,2	26,3	-14,9	12,7	10,8	-1,9
2. Очищення зворотних вод	26,6	10,8	-15,8	48,6	39,6	-9,0
3. Поводження з відходами	17,2	35,4	+18,2	25,1	37,2	+12,1
4. Захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	11,6	10,6	-1,0	4,6	5,8	1,2
5. Зниження шумового і вібраційного впливу	0,4	0	-0,4	0	0,1	+0,1
6. Збереження біорізноманіття і середовища існування	0,7	1,3	0,6	2,3	3,5	+1,2
7. Радіаційна безпека	0,1	15,2	+15,1	4,4	0,8	-3,6
6. НДР природоохоронні	0,3	0,1	-0,2	0,5	0,4	-0,1
7. Інші види діяльності	1,9	0,3	-1,6	1,8	1,8	-

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1].

Аналітично значимою постає оцінка секторальної структури сукупних витрат на охорону НПС (табл. 3). Згідно проведених розрахунків, в Україні найбільша частка екоінвестицій припадає на переробну промисловість (26,7 % в 2019 р.), зокрема металургійне виробництво (16,6 %), водопостачання (22,17 %), добувну промисловість (21,43 %) та постачання енергії. Питома вага сільського господарства і харчової промисловості є незначною і складає 1,01 % та 1,44 % відповідно. За 2015-2019 рр. відбулися структурні зміни в секторальній структурі витрат на охорону НПС: частки металургійного виробництва та сектору енергопостачання зросли на 2,06 % та 2,58 % відповідно, натомість скоротилися частки коксовиробництва та аграрного сектору (на 0,77 % та 0,41 %). Слід зазначити, що підприємства промислового сектору національної економіки здійснюють більше 80 % капітальних і поточних витрат на охорону НПС.

Табл. 3. Секторальна структура сукупних витрат на охорону НПС в Україні, %*

Види економічної діяльності	Роки					Зміни (+, -)
	2015	2016	2017	2018	2019	
1. Сільське, лісове та рибне господарство	1,42	1,13	1,36	1,22	1,01	- 0,41
2. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21,24	15,98	18,95	22,62	21,43	+0,19
3. Переробна промисловість, всього, у т.ч.:	25,03	23,84	25,42	30,02	26,70	+1,67
3.1. Виробництво харчових продуктів	0,84	1,02	1,05	1,58	1,44	+0,6
3.2. Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	3,36	2,48	2,97	3,56	2,59	-0,77
3.3. Металургійне виробництво	14,54	15,44	14,99	17,35	16,60	+2,06
4. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	22,05	29,56	19,52	12,86	21,63	-0,42
5. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	19,59	18,76	20,71	23,88	22,17	+2,58
6. Інші сектори економіки	10,67	10,72	14,03	9,40	17,16	+6,49

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1].

В Україні спостерігається позитивна тенденція зростання кількості впроваджених маловідходних та безвідходних технологій у промисловості (табл. 4). У 2019 р. їх загальна кількість склала 857 од., збільшившись порівняно з 2010 р. на 78,9 %. При цьому частка впроваджених ресурсозберігаючих технологій у загальному обсязі нових технологічних процесів зростає з 23,45 % в 2010 р. до 36,97 % в 2019р., перевищивши навіть рівень 1995 р. Однак частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції залишається низькою – всього 0,8 %, що значно нижче цільового індикатора 2020 р. (5 %) [1].

Табл. 4. Кількість упроваджених нових технологічних процесів у промисловості України, одиниць*

Показники	Роки									2019р. у % до 2010р.
	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	
1. Впроваджено нових технологічних процесів	2936	1403	1808	2043	1217	3489	1831	2002	2318	113,5
2. У т.ч. маловідходних ресурсозберігаючих і безвідходних технологій	1044	430	690	479	458	748	611	926	857	178,9
2.1.У % до технологічних процесів	35,56	30,65	38,16	23,45	37,63	21,44	33,37	46,25	36,97	X

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [3].

У 2019 р. обсяг державних видатків на наукові дослідження та інновації за напрямом сталого розвитку склав 1,4 млрд. грн. (28 % від загальної суми державних коштів, виділених на науку та інновації). Незважаючи на зростаючу динаміку, частки державних видатків за пріоритетними напрямами сталого розвитку є дуже низькими й складають для раціонального природокористування 6,1 %, нових речовин і матеріалів – 5,1 %, енергетики та енергоефективності – 3,1 %. Відтак, інноваційний шлях сталого розвитку України є інвестиційно незабезпеченим [2, с.38].

Головними напрямами і заходами впровадження пріоритетів ШПП у координатах сталого розвитку економіки України є такі [2, с.152]: (1) зростання державних видатків на НДР та інновації за напрямом «Енергетика та енергоефективність», «Раціональне природокористування», поновлення фінансування «Наук про життя» в аспекті інноваційного розвитку медицини; (2) стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження енергозберігаючих технологій, екологічно чистих виробництв та екоінновацій шляхом зниження ставки екологічного податку; (3) стимулювання вітчизняних інвесторів до екологічно орієнтованих капіталовкладень у сфері поводження з відходами; (4) розвиток міжсекторального партнерства для впровадження пріоритетів ШПП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довкілля України за 2019 рік: статистичний збірник / за ред. О. М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 200 с.
2. Буркинський Б.В., Нікішина О.В. Методичні рекомендації до комплексної оцінки домінант інвестиційно-інноваційної політики природокористування національної економіки: наукова доповідь. Одеса: ПРРЕД НАН України, 2020. 195 с.
3. Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І.Є.Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2020.465 с.

Нікішина Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділом ринкових механізмів та структур, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, e-mail: ksenkych@gmail.com

Nikishyna Oksana V. – Doctor of Economics, Senior Researcher, Head of Department of market mechanisms and structures, Institute of market problems and economic & ecological research of National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa, e-mail: ksenkych@gmail.com

Публікацію підготовлено в межах НДР «Домінанти інвестиційно-інноваційної політики природокористування національної економіки» бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230).